

Արձակ, Հայ գրականություն

16+

ՎՐԹԱՆԵՍ ՓԱՓԱԶՅԱՆ

ԼՈՒՐ-ԴԱ-ԼՈՒՐ

(Քրդական պոեմ)

Այնտեղ, Սև-ջրի չքնաղ եզերքներին էր, որ ապրում էր Հասուն:

Երկրի սիրուն և քաջ պատանին էր նա: Ոչ մի մարդ նրան չէր կարող զինաթափ անել:
Ավազակը սիրտ չուներ նրա հոտի շուրջը ման գալ և ոչ իսկ գայլը ոչխարի կողքին քարշ գալ:
Հասուն որքան բարի էր դեպի լավը, այնքան էլ անգուր էր դեպի չարը:

Սիրուն էր Հասուն, նոր ծագող արևի պես չքնաղ: Երկրի աղջիկների խելքը գնում էր նրան տեսնելիս: Հապա նրա նվազե՞լը: Նրա արնգից հանած ձայները կարելի էր, որ հրեշտակները ունենային այնքան գրավիչ, այնքան սիրահույզ: Ձայներ, որոնք հոսում էին մելամաղձիկ, քչքչում էին որպես հեզիկ վտակ, դայլայլում որպես սիրահար սոխակ:

Մարդ թե անասուն, այդ ձայնը լսելիս, ակամա մոտ էր գալիս, քարանում և աշխատում էր չկորցնել ո՛չ մի խազը, ո՛չ մի գեղգեղանքը:

Նստում էր Հասուն ժայռերի գլխին, աչքերը ուղղած լա՛յն հորիզոնին, Սև-ջուրը գալարապտույտ ոտքերի տակին, զղզղուն գեփյուղը խաղում ճակատին:

Եվ նա նվագում էր:

Պետք էր տեսնել, թե ինչպե՛ս ոչխարներն այն անմիտ՝ մոռացել էին ուտելը, մոտ էին գալիս:

Հասուն քարերն էր դողացնում, Սև-ջրի պլիքները հուզում, բնությունն էր քարացնում, գեփյուղին ողբացնում, ամեն ինչ շարժում, հրեշտակների նախանձը գրգռում:

Այդպես էր Հասուն:

Էլ ինչպես ոչխարները չհնազանդեին նրա երգի ձայնին:

Ինքը չէր շարժվում, ոչխարներին նվագով կանչում էր մոտը:

Արածացնելու համար «Բերիկը», ջրելու համար «Խոզաթը» և հեզ անասուններին շուրջը ժողովելու համար՝ ածում էր «Ոչխարի կոչը»:

Ոչխարները լսելուն պես թողնում էին ամեն ինչ, անցնում ամեն բան, գալիս Հասույի շուրջը հավաքվում:

Ապրում էր Հասուն այդպես երջանիկ, հեռու մարդկանցից, բնության գրկում, լեռների կրծքին: Երջանիկ էր նա որպես մի իշխան, սիրված իր հոտից, նվիրված իր երգերին:

Բայց մի օր Հասուն տեսավ աղայի միակ աղջկան: Տեսավ ու սիրեց:

Սիրուն էր Ջալիսեն: Կախարդիչ՝ աչքերը, սալվի էր բոյը, կամար՝ ունքերը, գողտրիկ՝ թշերը:

Ջալիսեն էլ տեսավ Հասոյին, Ջալիսեն էլ սիրեց Հասոյին: Տխրեց խիստ Հասուն: Կորցրեց աշխուժություն, կորցրեց զվարթություն: Օրերով պտույտ էր գործում պալատի շուրջը, մինչև իսկ եթե ոչխարն այնտեղ ուտելու խոտ չգտներ: Աչքը աշտարակին, նվագում էր տխրագին. սիրտը սրնգի մեջ դնում ու արտասովում:

Ջալիսեն էլ տանջվում էր: Թաքնված վարագույրի ետևում, աչքը Հասոյից չէր հեռացնում, ոչ էլ ականջը՝ նրա նվագից: Ոչ ուտում էր և ոչ էլ խմում, տանջվում էր միայն:

Երկուսն էլ գիտեին, որ շատ հեռու են միմյանցից, որ աղայի աղջիկը հովվի կին չի լինիլ:

Բայց սերը աստուծո կրակն է, շատ գորեղ կրակ: Նա կտրում, անցնում է ամեն հեռավորություն, թափանցում է ամեն խորություն:

Սերը ոչ հեռավորություն է ճանաչում, ոչ էլ խտրություն: Հեռատես էր աղան ու խիստ խորամանկ: Շուտով նկատեց Հասոյի սերը: Բարկացավ, կատաղեց, ուզեց սպանել հանդուգն հովվին. բայց խոհեմ էր, չուզեց իր տան անունը կոտրել հավիտյան և մի հովվի արյունը մտնել ընդունայն:

Բայց ի՞նչ կասեին, եթե իմանային, որ մի չոբան նրա աղջկա ետևիցն է ընկել: Պետք էր Հասոյին հեռացնել. հեռացնել ինքնակամ, զոհ խորամանկության: Պետք էր այնպես մի խաղ սարքել, որ Հասուն ինքը թողներ հեռանալ և մեկ էլ այդ կողմերը չվերադառնար:

Մտածեց աղան երկար, մտածեց ու գտավ հնարք:

Մարդ ուղարկեց, կանչեց Հասոյին և ասաց նրան.

— Գիտեմ, Հասո, — ասաց չար աղան, — գիտեմ, որ սիրում ես դու իմ աղջկան: Քաջ տղա ես ինքդ, լսել եմ, լավ էլ ածում ես սրինգ: Աղջիկս քեզ կտամ, միայն կդնեմ մի պայման:

Լսել եմ, որ ոչխարները քեզ հնազանդում են և սրինգիդ ձայնից գրավված քեզ մոտ գալիս են:

Գետնից մինչև այդ բարձր աշտարակը տեսնո՞ւմ ես, նրան դնել կտամ փայտյա սանդուխքը. դու կնստես այնտեղ, բարձրում, ոչխարները կժողովվեն ցածրում: Ահա պայմանը: Եթե դու բարձրից, սրինգդ հնչեցնելով, կարողացար ոչխարներին սանդուխքի վրայով քեզ մոտ վեր հանել, այն ժամանակ աղջիկս քեզ հալալ, առ ու վայելիր:

Ապա թե ոչ, խայտառակ եղիր, ինչ ունիս չունիս հավաքիր և քանի շուտ է, այս կողմերից հեռացիր: Մի հովիվ աղայի փեսա չի լինիլ, այդ էլ խելքիցդ հանիր:

Հասուն ժպտեց, խոր գլուխ տվեց.

— Տեր ես, աղա, — ասաց. — ասածիդ համաձայն եմ:

Եվ շինել տվեց աղան փայտյա սանդուխքը: Իննսուննինն աստիճան ուներ նա: Հասոյից ծածուկ կոտրեց նրա մեջտեղի մի աստիճանը, կոտրածը նույն կերպով դրեց իր տեղը այնպես, որ ոչինչ չէր երևում, բայց մի թույլ սեղմումն հերիք կլինեք փայտը ձգելու և մի աստիճանից

դեպի մյուսը, մի գազաչափ տեղ բաց թողնելու: Այսպիսով էլ ոչխարների անցնելը անհնար դարձնելու: Օ, չա՛ր էր աղան. հպարտ էր, հպա՛րտ:

Այդ խայտառակությունը արեց չար աղան: Հասոյին աշտարակի ծայրը հանեց, Զալխեին՝ պատշգամբի վրա, ասաց հովվին.

— Ահա Զալխեն, խրախուսվիր, հալալ է քեզ նա, թե ասածս արիր:

Զալխեն տեսավ Հասոյին, ժպտեց նրան, կարմրեց և նշան արավ: Իմացավ հովիվը, որ Զալխեն էլ սիրում էր իրեն: Միրտն ուրախությունով լցվեց: Առավ սրինգը, բերնին դրեց, քոլոզը ծռեց, նվագն սկսեց:

Թնդաց սար ու ձոր, շարժվեցին ծառեր, դողացին քարեր: Հուզվեց չար աղան, խելահեղ՝ Զալխեն. քիչ մնաց թռներ ու ցած գնար, ոչխարի պես ընկներ Հասոյի ոտքերը:

Շարժվեցին ոչխարները, մոտեցան սանդուխքին ու սկսեցին միմյանց ետևից բարձրանալ աշտարակն ի վեր:

— Լո՛ւ, լո՛ւ, լո՛ւ... Սև-ջրի չորբան, սար ու ձոր մղկտացնող ջիվան, գազան մեղմացնող, քար ու ծառ հուզող չորբան: Ինչո՞ւ հիմարի պես հավատացիր աղային, ինչո՞ւ բարձրացար ծայրն աշտարակի: Զուր դառնայիր մորդ փորում, Հասո:

Երանի չմտնեիր այս աշխարհը, որ լի է աղաներով: Երանի չտեսնեիր արևի փայլը, որ քեզ այրեց, խորովեց, Սև-ջրի ալիքները, որ քեզ տրորեց, շամբի օրորվելը, որ քեզ կախարդեց:

Լո՛ւ, լո՛ւ, լո՛ւ... Մի՞ թե քուրդն այնքան անազնիվ եղավ, որ սերը ծաղրեց: Մի՞ թե նրա խիղճը կորավ, աստվածը մոռացավ: Խեղճ Հասոյին ինչո՞ւ շեյթանի բաժին արավ, աշխարհը լաց ու սուգի մեջ դրավ... Լո՛ւ, լո՛ւ...

Հա՛ բարձրանում էին ոչխարները, հրում միմյանց. սրնգի ձայնիցը դյուրված՝ մոռանում էին տակի անդունդը: Աչքերը Հասոյին ուղղած՝ բարձրանում էին: Աշխարհը զմայլած դիտում էր: Չար աղան քար էր կտրել, Զալխեն մինչև կես մեջքը կռացել, ձեռքերը Հասոյին պարզել՝ գոչում էր. — Ես քոնն եմ, Հասո՛ւ, քոնը հավիտյան: Ես քեզ սիրում եմ. այնքա՛ն եմ սիրում, որքան չէր սիրում Լեյլան Մեջլունին: Ես քեզ սիրում եմ. այնքա՛ն եմ սիրում, որքան չի սիրում թիթեռը ճրագին, սոխակը վարդին, աշխարհն արևին և բույսը հողին:

Դու ես իմ ճրագը, դու ես իմ վարդը, դու իմ արևն ու դու իմ հողը...

Լսում էր Հասոն, սիրտը խշխշում: Ածում էր, ածում, նվագն ուժովցնում:

Հասավ ների¹ այծը կոտրած աստիճանին, զգաց, որ մահը այքի առաջն է, բայց դյուրոված էր, ոտքը դրեց փայտի վրա:

Շարժվեց փայտը, լավեց մի մայուն և սիրուն ներին պտույտ գործելով օղի մեջ գնաց ջախջախվելու անդունդի քարերի վրա:

Մղկտաց Հասուն:— Հեյ վա՛ իս, իմ սիրո՛ւն ների,— կանչեց սրտաբուխ, բայց այքը երբ Ջալիսեին ընկավ, մոռցավ ներիին: Սրինգը դրեց բերանին և սկսեց ածել:

Ոչխարները տեսան ներիի վիճակը, կանգ առան, մտածեցին ետ գնալ, բայց դյուրոված էին, առաջ գնացին:

Փորձեց առաջին ոչխարը, ետ-ետ քաշվեց, առջևի ոտքերը բարձրացրեց և ուզեց թռնել: Մի մայուն արձակեց և գնաց այծի ետևից:

— Վա՛ իս, վա՛ իս, իմ անմե՛ղ ոչխար,— մղկտաց Հասուն:

Նայեց Ջալիսեին, մոռցավ ոչխարին, ուժ տվավ նվագին:

— Փորձեց երկրորդ ոչխարը. մինչև իսկ թռավ, բայց կպավ աստիճանին, մի պտույտ գործեց, խղճուկ կերպով մայեց և գնաց դեպի խոր անդունդը:

— Թո՛ւ՛ք, անցե՛ք, իմ սիրուն ոչխարներ,— երգում էր Հասուն.— թո՛ւք, իմ թավամազ գառնուկներ, եկե՛ք ձեր տիրոջ մոտ:

Ոչխարները էլ չէին շարժվում, ետ-ետ էին գնում: Կատաղեց Հասուն, բացվածքը չէր տեսնում: Որքան սեր ուներ ու զգացմունք, ներշնչեց սրնգին, գեղգեղանքներով քարացրեց բնությանը... բայց ոչխարները ետ-ետ էին գնում:

Ամաչեց աղան իր գործից, կիսամեռ եղավ Ջալիսեն հուսահատությունից:

Փոխեց Հասուն եղանակը:

Այժմ ինքն էլ չգիտեր ինչ էր նվագածը:

Դադրել էր քամին, կանգնել էր ջուրը, լռել ամեն ինչ:

Ո՞վ չի լսել «Լուր-դա-լուր»-ը, որին չի դիմանալ ոչ մի քար սիրտ: Որին լսելով, կթրթռա սիրող սիրտը, կմարի: Որին լսելով, կգժվի սիրող աղջիկը. կգժվի և դեպի սիրածը կալանա:

Սքանչելի էր նա, երգերի փառքն է նա:

Հրեշտակների մրմունջը, Հասոյի հոգին է նա:

Շարժվեցին ոչխարները, գլորվեցին շատերը:

Շարժվեց և Հասուն, կռացավ, տեսավ բացվածքը:

¹ Առաջնորդ այծ:

Հասկացավ ամեն ինչ, նայեց աղային:

Զգաց, որ Զալխեն կորած էր իր համար, ինքն էլ աշխարհի համար:

Շարժվեց Զալխեն էլ, նայեց աղային, նայեց Հասոյին:

Զգաց, որ Հասոն կորել էր իր համար, ինքն էլ աշխարհի համար:

Եվ լռեց ամեն ինչ...

«Լուր-դա-լուր»-ը դադարեց, նրա խաղի վերջին թրթռումը գնաց մեռնելու օդի մեջ...

Հետո... լսվեց մի ճիչ:

Ու երկու մարմիններ արագ պտույտ գործելով օդի մեջ, գնացին միասին ջախջախվելու անդունդի խորքում... և միմյանց գրկում:

Հասոն ու Զալխեն էին դրանք...